

Nikolai Remmel 101

14. mail möödus 101 aastat nimeka Eesti keele- ja koolimehe, Petserimaalt pärit Nikolai Rummeli sünnist. Ta oli paljude õpikute ja töövihikute autor, Nõmme Gümnaasiumi direktor, Tallinna Pedagoogilise instituudi lektor ja kirjastuse Valgus toimetaja.

Avo Suurvärav

Nikolai Remmel sündis 14. mail 1908. aastal Petserimaal Obinitza vallas, suri 6. mail 1983 Tallinnas ning on maetud Metsakalmistule. Ta õppis Meremäe algkoolis ja Petseri Gümnaasiumis (1929. a. lend). Edasi läks Tartu Ülikooli ning 1930.-1931. aastatel viibis Emakeele Seltsi stipendiaadina Soomes.

Kolis Nõmmele

Vahepeal 1934. aastal abiellus ta Nõmmelt pärit Ilse Hermine Saaremetsaga, kes oli pedagoogiga Kivimäe algkoolis. Abielust sündis tütar Ülle Heinla (1943) — programmeerija ja poeg Mart Remmel (1945) — muusikateadlane.

Terav pilk inimeste ja ümbritseva suhtes pani Nikolai Rummeli juba 1935. aastal südant valutama omoa kodukoha — Petserimaa pärast: «Setud on võtnud omaks kreeka-katoliku kiriku — venelased pole neid vastu võtnud, teiste eestlastega pole nad saanud kiusu tõttu käia ühist teed. Setud on lootnud ainult iseendale.

Jäänud selleks, kes olid, kuid jäänud võõraks muudele eestlastele. Hädaoht püsib seni, kui Petserimaa püsib majanduslikult viireleva ja ühiskondlikult omaette suletud ringina.

Vajalik on kiire ja kavandatud tegutsemine,» nii kirjutas Remmel artiklis «Olukorrast Petserimaal» 1935. aastal.

Paha poisi lugu

Ta on jutustanud, kuidas tuli samal aasta kooli, et direktoriga töö suhtes kokku leppida. Kuna direktorit parasjagu kohal polnud, siis oli kooliteenija soovitanud tal järgmisel päeval uuesti tulla. Hiljem oli kooliteenija direktor Alfred Teastele öelnud: «Eile käis siin üks vanema klassi poiss, tahis teile jutule tulla.

Mul on kuri kahtlus, et ta on paha poiss. Ärge teda meie kooli vastu võtke!» (A. Tuniste mälestused, 1942) «Paha poiss» võeti ikkagi Nõmme Gümnaasiumi tööle, pealegi oli ka direktor Alfred Teaste ise pärit Petserimaalt ja töötanud mitme Petserimaa kooli õpetajana.

Nii algaski Nikolai Rummeli pedagoogitöö Nõmme Gümnaasiumis. Peale õppetöö oli ta algusest peale kooli kirjandusringi hooldaja ja juhataja õpilasalmanahhi «Sulesädemete» toimetamist. Alates 1937. aastast oli ka kooli raamatukogu hoidja.

Nii õpetajate kui õpilaste hulgas oli Nikolai Rummelil absoluutne autoriteet. Kogu rahvale ja koolipererele rasketel aegadel jäi ta alati ausaks ja kindlameelseks ning oskas kõike seda sisendada ka teistesse. Ta usaldas õpilasi ja õpilased usaldasid teda. ■

Valgu Heiki: Tahasi' 500 aastaga tagotsõhe Miikse jaanipääväle

Mõni päiv tagasi umma 50. sünnipäivä pidänu' arheoloog ja Setomaa Tiidüsnõvvokogo esimiis Valgu Heiki kõnõlõs, mia tälle välläkaibmisi man meelüs ja kuis tä ummi tegemisiga Setomaalõ joudsõ.

Alumäe Helen

Kunas ja kuis sa naksit huvvi tundma Setomaa vasta? Sa olõt jo Tartoh sündüniü' ja kasunu'.

1990. vai 1991. aastagal kõrraldõdi arheoloogõlõ ja etnoloogõlõ sõit müüdä Setomaa. Üts iistvidäjäst oll Piho Mare teno kinkõlõ mul tekkügi tödmõli huvi Setomaa vasta. Teno inemisilõ kedä mi sis näi ja ka Marele, sai ma edimäist kõrda kokko elävä seto perimuskultuuriga'. Edesi naksi Setomaal k' auma ütsindä ja küsümä midä mullõ oll vaia.

Mäntse' omma' olnu' tähtsäsä' tegemisõ' mia' pututasõ' Setomaad?

Aastagal 1994-1996 ma käve üliõpilaisiga kogomah vannu seto tiidmisi, uskumuisi. Meremäe vallast kor'at tiidmisist tull vällä raamat «Palve, vanapatt ja pihlakas». Viimäde kolmõ aastaga joosul om perüs pall'õ tüüd olnu' pia ilmuva Setomaa kogoteosõ arheoloogia ja keskao ja kokkosäädmissõ ja toimõndamisõga.

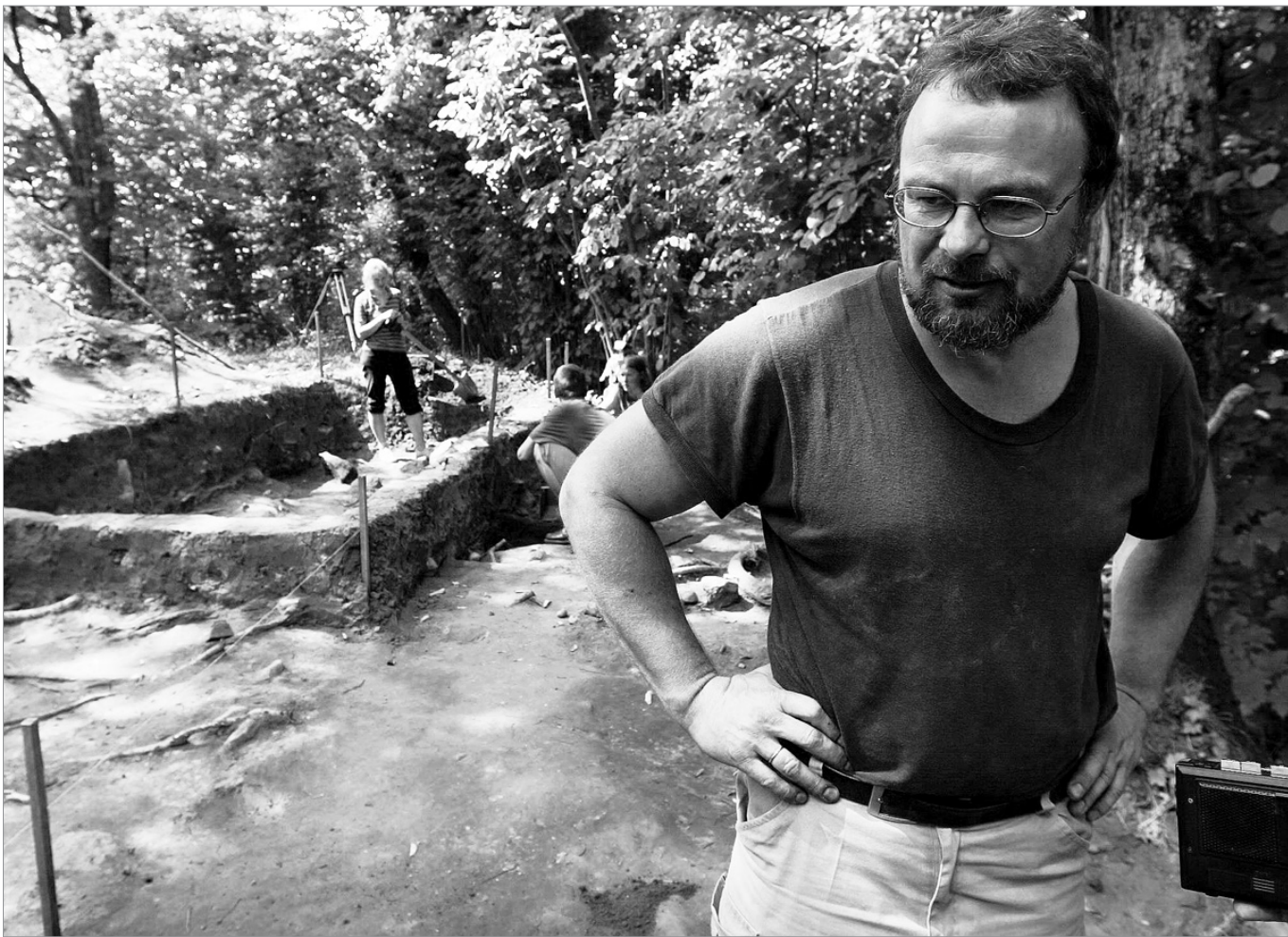
Su päämäne huvi om Eesti illatsõp ravvaag, keskmäne- ja varahanõvahtsõaolinõ maaruumi arheoloogia. Mille sa valõ' korgkoolih arheoloogia?

Arheoloogia oll vinne aigu ainumas mõistlik võimalus, õt kuis ja läbi minkõ aoluku oppi' ja tuuga' tegeldä'. Mu jaos om tähtsäsä, õt tunnõta' kultuuri ja nätä' kuis tuu ao joosul tõistsagamatsõst lätt.

Setomaa arheoloogia paistus olõvat perüs hõste läbi uurit. Mäntse' omma' su jaos olnu' suurõba' lövvü' ja üllätüse' Setomaa arheoloogia?

Setomaa, mia' om olnu' mitmidõ rahvidõ ja kultuurõ kokkosaamisõ ristteie pääl rohkõba ku ütski tõõnõ Eesti kotus, om ka innidõl aol olnu' väiga kirriv ja mitmõsagamannõ: Põh'a-, Lõunõ- ja Ida-Setomaa omma' olnu' läbi ao umanõilõtsõ'.

Arheoloogia näütäs, õt olõõi õnnõ sisemaa: jo' katõ tuhandõ aastaga iist oll Pihkva ja Peipsi järve ja Narva jõkõ müüdä läbik' auminõ ka' Läänemerega'. Midä rohkõba tiidä' saat, tuud segätsebäst ja keerulitsõbast kõik lätt. Mi tiidä-äi kuid omma' Setomaal innidõl aol olnu' etnilitsõ' protsessi', kuis om muutunu' läänemeresoomõ elämiskotussidõ idapiir ja ku kavvõndõhe ida poolõ tuu mäntselgi aol om vällä joudnu'.

TÖÖPÖLLUL: arheoloog Heiki Valk mõne aasta eest Viljandi Lossimägedes toimunud väljakaevamistel. Foto Elmo Riig/SCANPIX

Sa olõt mitmõ komisjoni ja seltsi liigõh Supilinna Seltsist Õpetatud Eesti Seltsini. Setomaaga om seot kultuuriprogrammi nõvvokogo manõ tett tiidüsnõvvokogo esimehe aamõt. Midä sa arvat Setomaa tiidüsuuringidõst?

Õga eriala pääl pias olõma vähäbält kats uurjat, üts näist alla 30 vana. Mõnõ erialaga om kõik hõste, näütüses arheoloogiah, sääl omma' uurja' olõmah ja nii om ka rahvaluulõh, a nii olõõi muial. Väiga tõsinõ lugu om järelkasvuga ja näide koolitamisõga. Kõgõ segätsep om seto etnoloogia tulõvik. No' viil võit löüdü' inemisi, kiä' eläse' traditsioonõ perrä ja no' viil saasi' mitmit vannu asju küüsüdä täambätse küle päält, a olõõi küüsüjit. Hal-lõ, õt seto verd noorõ' — olgu' Setomaal vai liinõh — tundva' nii veid'õ huvi uma kultuuri ja aoluu uurmisõ vasta. Setokõsõs olõminõ and as'ost arvusaamisõlõ säntse' edumaa', koes välästpuult kaejal om rassõ jouda'. Ku kultuuri sisse mindä-äi ja tuud seestpuult tunda-ai, sis võiva' kergete sündüdä pääliskaudsõ' võlsi' tõlgõndusõ'.

Mäntsenä näet Setomaad pututavidõ tiidüsuuringidõ tulõvikku? Kost kang pitsitäs?

Setomaa tiidüsuuringidõ tulõvik om tiidmäldä nii kavva, kon' saia-ai ütele meelele Seto Instituudi tegemisõh. Tuuh instituudih piat olõma tukõv tiidüspuul. Setomaa uurmisõ jaos om vaia keskust, koh juhitas uurmistüüd, mõtõldas vällä uurmissuuna' ja tegeldäs tuuga, õt saia' nuuri uurjit manõ. Seto Kongress võtt jo 2005.

aastagal vasta otsusõ, õt instituut tulõ tetä' ja Setomaa kultuuriprogramm näkk ette Setomaa tiidüs- ja kultuuriuuringidõ arõnduskeskusõ tüühü-pandmissõ — tuu jaos tetti 2006. aastaga keväjä ka kõvastõ tüüd ja esitedi täpsit ettepanõkit, a tulõmuisi olõõi olõmah. Väiga suurt huvvi olõõi üles näüdä-

Setomaa tiidüsuuringidõ tulõvik om tiidmäldä nii kavva, kon' saia-ai ütele meelele Seto Instituudi tegemisõh

nü' õi Kultuuriministerium õga ka seto kogokund eis'.

Ku sul olõs valli' kol' kotust ja aigu läbi aoluu, sis mäntsih kotussih ja mäntsehe aigu sa tahasi' Setomaalõ johtuda'?

Tahasi olla' Irboskah aastagal 862 — varjaagõ tulõki aol. Ka leetopissh Izborsht, üts kolmõst Vana-Vinne riigi edimätsest keskusõst, oll Irboskah vai mitte?

Tahasi johtuda Peko palvusõlõ ja vähäbält katõl kõrral — näütüses aastagal 1230 ja 1930. Õt nätä', mia' ja kuis om ao joosul tõistsagamatsõst lännü'.

Tahasi olla' Miikse jaanipääväl viissada aastakka tagasi.

Ma tiidä, õt sa ollit Õrsava küläh elänu' Teplenkovi Mari puul sagõhõnõ küläläine, kiä' oll üts nuist innidõse põlvkunna inemisist, kiä' om kaemalda' kõiki aigu tõistsagamatsõst minemisõlõ umah hingeh olnu' innidõsidõ aigu ja mõttidõ edesivijä. Kuis sa timäga tutvast sait ja midä tä su jaost tähend?

Ma juhtu sinnä' 1993. aastagal. Sis lätsi järgmätsel aastagal sinnä' tagasi ja nii jäigi k' auma. Timä oll mullõ väiga suur oppaja ja kõnõli pall'õ. Ka säntsit asju, midä võõralõ kõnõlda-ai. Tuu vaimnõ maailm, minkõh Mari uma vanadusaastagal elli, oll väiga tõistsagamannõ ja vanaolinõ. Ma puttõ kokko säntsidõ elävidõ asju ja maailmanägemisõga, minkõ palakõisi võit muidõ löüdü' õnnõ vannust rahvaluulõkogodõst.

Paistus, õt ka su latsõ' omma' Seto-pisigu saanu'. Toomas poig, kedä tundas ku pillimiist, eläski uma perrega Setomaal.

Hindä tiidä' olõõi ma midägi tennü'. Mõnikõrd Toomas oll muka' Õrsaval üteh, nii ku tõõsõki', ja vanalõ Marilõ oll tä tähtsäsä. Kõik mia' om su ümbrõ, tuu mõotas.

Kas su huvi rahvaluulõ ja perimüse vasta om vaest saanu' mõotuisi veelt Valgu Ülõlt vai löüdsõ' tuu tii eis' ummi ratu piteh kävveh? Rahvaluulõ kogomisõ iist olõt saanu' 1994. aastagal presidendi preemia. Kas tuu oll perimüse kogomisõ iist Setomaal?

Ma olõ õks k' aunu' ummi ratu piteh. Inemisi ja jutta vasta tekkü huvi, ku ma ollit tüüh kultuuriministeriumih muinsuskaitssõüsteemih. Pääl arheoloogiakotussidõ tundõsõ ma huvi ka, õt midä nuist kotussist kõnõldi ja minkõ peräst nuu' kotusõ inemisi jaos tähtsäsä' ollit'. Vannost as'ost kõnõldõh tull jutus õgasagamatsi unõhtõ asju

õgapäävätsõst elõst, midä sis eis naksigi küüsüma — ku sai arvu, õt inemine nuid asju tiid. Tuu ammudõ tunnustamisõ takah oll nii Setomaal ku ka muial kogõtiidmisõ'.

Tiidläsele om umanõ, õt tä kõõ mõtlõs ja arotas umaette mäntsegi uurimisküsimüse üle. Ku olõt mäntselgi vällä mõtõldõ küsimüsele vastusõ löüdnü', sis vooriga tulõ jo vahtsõnõ küsimüse.

Õga vastusõgi' olõõi lõpligü'. Arheoloogia umaperä om mõgi sääne, õt tuu minkõ põh' al midägi saat üldä', sis edesi kaibõh või kõik tõõsõst minnä' ja tulõva' vällä vahtsõ' lövvü' ja nii ka tõõsõ' tiidmisõ' ja säält sis vahtsõ' kokkovõtõ'. Ku kaia' keskaolitsi kirja pant andmit Obinitasat ja Meremäest, õt tuu minkõ põh' õt sääl om olnu' õnnõ suur mõts. A kaibmisõ' näütse', õt õks om olnu' ka' perüs mitmit külli.

Kas su tüüelõh om olnu' säntsit aigu, ku sa olõt tundu', õt olõt õnnõlik tiidläne?

Ku saat kinnitüst toolõ, õt olõt minkõstki õigõhe arvanu' vai õigõhe mõtõlnu' — õt mõtõh juusk õks õigõtiid piteh. Kõgõ parep om, ku saat eläväh kultuurih tunda' tuud, mia' pias jo ammuki häõnõ' olõma. Ja Setomaal om tuud juh-tunu'. Näütüses kuulda' ikusõõnu vai läbi ellä' mäntsitki' juhtumisi, minkõ olõmah olõminõ om pia olõmalda' väigõkõnõ, vai nätä' kõrras, kuis lihavõõdõüse tegevä' tulõ säntse' olõndi', kedä ratsionaalsõ mõtlõmisõga inemisõ jaos olõõi olõmah. Ja kuulda' eishindä üllätüses, õt saal samah kotusõh om näid innidõl aol õks nätt. ■